

מראי מקומות - מגילה

כא.

דבשעת הנס הוא, וצ"ע).

אולם ע' בשלטי גבורים (יא: מדפי הרי"ף, אות ג') שכ' על מתני', "וכן נראה בעיני בקריאת ההלל שאם רצה לקרות מיושב הרשות בידו", ומשמע קצת דלמד דין זה ממתני', וא"כ זהו ממש להיפך מהערת החת"ס, דהחת"ס למד מכאן דלקריאת המגילה אין את כל גדרי הלל, והשלט"ג נקט שיש בה את כל גדרי ההלל, ולכן למד מכאן דיני הלל ג"כ.

ה. ויושב

דייק הפני יהושע מכאן דמשמע דגם יכול לברך הברכות על המגילה מיושב, והק' דמ"ש מכל ברכות המצוות דאי' בבית יוסף (או"ח סי' ח') דצריך לאומרם מעומד. ותני' די"ל דבאמת רק המצוות שצריכות להיות נעשות בעמידה, ברכת ג"כ צריכה להיות בעמידה, אבל היכא דעיקר המצוה יכולה להיות בישיבה, ודאי דג"כ יכול לברך בישיבה. וזהו דלא כדברי המג"א (ח', סק"ב), שהק' על מה שפסק השו"ע ביו"ד שכ"ח דיכול לברך על הפרשת חלה בישיבה, ומ"ש מכל ברכת המצוות, ותני' דמצות חלה אינה מצוה כ"כ, לפי שאינה אלא לתקן מאכלו. וע' שפת אמת דכ' דאינו מבין ראיית הפני' ממתני', הא קריאה לחוד וברכות לחוד, אבל הק' על המג"א מהא דמברכין על ישיבת סוכה בישיבה, וכן על אכילת מצה, ולכאנ"ל לפי המג"א צריך לברכם מעומד.

ה. ושלא לברך לא יברך

פרש"י, דהיינו דאי"צ לברך. וכ' הבית יצחק, דמשמע מדברי רש"י רק שאי"צ לברך, אבל אם רוצה לברך הרשות בידו. וביאר דברכה זו לא נתקנה על קריאת המגילה, ולכן מתחיל בברכה, ולא אמרי' דהוי ברכה הסמוכה לחבירתה לברכות הקודמות למגילה, אלא ברכה זו נתקנה על הנס (וע' לקמן, שכן כ' הריטב"א). וא"כ, שפיר י"ל דמי שרוצה לברך יכול לברך, ואפי' במקום שלא נהגו לברך, ואי"ז חשיב ברכה לבטלה. ועפ"ז כ' לבאר שי' הפוסקים דס"ל דנוהגים לברך ברכה זו אף ביחיד, אע"פ דבירושלמי מבואר שאין מברכין אותה אלא בציבור, י"ל דזהו רק בתורת תקנה, אבל מי שרוצה לברכה, יכול לברכה אף ביחיד.

ו. בב' וה' בשבת מנחה קורין ג' אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן

רש"י פי' שלא יקשה לציבור מפני שהן ימי מלאכה. וכ' המרדכי (סי' תת"ח) בענין שהיו ג' חופות ביום ד', וב' מהם היו ישראלים, ופסק הר"י בר אברהם דקורין ארבעה, משום

א. לאתויי סידור בזיכין וסלוק בזיכין וכו' יוסי, וכו'

הק' המצפה איתן, הא לפי רבנן נמי י"ל דזה הכלל אתי לאתויי סידור בזיכין, דהיינו דיכול לעשות הסילוק של הבזיכין הישנים והסידור של הבזיכין החדשים כל היום. וע"ש שהאריך בזה, וכ' דלמ"ד דבזיכין קודמין למוספין א"ש, דכיון דצריך להקטיר הבזיכין קודם למוספין, א"כ נמצא שאין שייך לעשות הסילוק והסידור כל היום, אלא צריכין לעשותן קודם הקרבת המוסף דוקא.

ב. לאתויי אכילת פסחים ודלא כר"א ב"ע

וכ' תוס' דמ"מ קיי"ל כוותי', דהא איכא סתם משניות כוותי' בדוכתי אחריני. וכ' דלפ"ז צריך האדם לאכול מצה קודם חצות, אפי' בזמן הזה, דמצה בזמן הזה מדאורייתא, ואף האפיקומן צריך לאכול קודם חצות. אבל כ' דאי"צ לומר הלל קודם חצות, כיון דמדובר בזה. וצ"ע, מה יהי' הצד דצריך לומר הלל קודם חצות, אפי' בזמן הבית, הא הדין הוא דוקא בקרבן פסח, וכן גם הדברים שבאים עם אכילת הפסח, כמו מצה ומרור. אבל לכאנ"ל הלל מצוה בפנ"ע הוא, וא"כ למה יהי' צריך לאומרו קודם חצות. וע' ר"ן (י. בדפי הרי"ף, בסוף פרקין) דכ' אף למעשה החמירו תוס' לקרות הלל קודם חצות, וכן כ' הרמ"א (או"ח תע"ז, א') לדינא, וק' כנ"ל, מה ענין הלל אצל קרבן פסח. וראיתי בספר מעדני משה (למו"ר הרה"ג ר' משה בראון שליט"א) שרוצה לדייק מדברי תוס' כאן כמש"כ רש"י בפסחים (ל"ו) דלחם שעונים עליו דברים הרבה היינו שגומרים עליו את ההלל ואומרים ההגדה. וא"כ, נמצא שהוא א' מדיני המצוה לומר הלל [וגם לגומרו], וא"כ שפיר יש לגומרו קודם חצות כמו אכילת מצה עצמה.

פרק הקורא עומד

ג. הקורא את המגילה עומד ויושב

הק' בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' נ"א, ד"ה ויש לעי'), לשי' האלי' רבה דבכל אמירת הלל צריך כל גדרי הלל, וצריך להיות ביום וכו', א"כ, איך קורין המגילה מיושב, הא קריאת המגילה היא הלילא, וא"כ צריך להיות בעמידה כמו הלל. והוכיח החת"ס מהכא שיש חילוק בין הלל שתקנו על היו"ט ועל הגאולה מהלל שאומרים בשעת הנס ממש, וכמו הלל דליל פסח, אי"צ בזה כל גדרי ודיני הלל, ולכן הלל דליל פסח יכול לקרות מיושב, ומוכח כל זה מהא דקריאת המגילה יכול להיות מיושב (ויש לעי' בהלל דחנוכה, האם נאמר דיכולין לאומרו מיושב משום

מראי מקומות - מגילה

כא. (המשך)

ז. מימות משה רבנו ועד ר"ג היו למדין תורה מעומד הק' הרשב"א, הא אי' בב"מ דר"ג ור' יהושע בן קרחה היו יושבים על ספסלים והיו תלמידים יושבים לפניהם בקרקע. וק' תרתי אשמעתין, א', דמבואר שם דאף בימי ר"ג היו לומדים מיושב. ועוד, הא מבואר ג"כ שהיו התלמידים יושבים על הקרקע, ולכא' זהו ג"כ דלא כגמרא, דלא ישב הרב על הספסל והתלמידים על הקרקע, ובגמ' שם מבואר דעשו כן. ותי' ע"פ תי' הגמ' דרכות מעומד וקשות מיושב, וא"כ גם בזמן ר"ג היו יושבים לקשות. וגם היו צריכים הרבנים לישב למעלה מן התלמידים בכה"ג, דכיון דבעי הרב לעיוני בה טובא, אם יושב בקרקע לא נחתי בהו שפיה. וע' בקרבן נטנאל (סי' א', אות ב'), שכ' דבקשות הי' הקב"ה כביכול ג"כ בשיבה, ואף שאין קשות אצל הקב"ה, אבל כיון שהיו קשות אצל משה, לכך למדו הקב"ה למשה ג"כ בשיבה.

עוד תי' הר"ן (יב. בדפי הרי"ף) דמאי דאמרי' דאין הרב רשאי לישב על הספסל והם על הקרקע, זהו לאחר שכבר יש להתלמידים סמיכה, דצריך לחלוק להם כבוד, אבל קודם שנסמכו, יכול הוא לישב על הספסל והם על הקרקע.

י. רכות מעומד, וקשות מיושב

הק' הן יהוידע, הא משה רבנו למד אצל הקב"ה בדרך נס, וא"כ מה לי קשות מה לי רכות, הרי הקב"ה יכול ליתן לו הכח לעמוד לקשות כמו אצל הרכות. ותי' דאה"נ, כלפי משה רבנו בעצם לא הי' שום שינוי, ושפיר הי' שייך ללמוד הקשות גם במעומד, אלא דלימדו הקב"ה הקשות במיושב, כדי ללמד לדורות שכן לומדין הקשות.

דכיון דמדמין חתן למועד, א"כ מועד חשיב לדידי' ולכן יכולין להוסיף עליהם, וכן פסק הרמ"א (או"ח קל"ה, א'). והק' הט"ז (שם, ס"ק ב'), הא הטעם שאין מוסיפין הוא משום ביטול מלאכה לעם, וא"כ מה לי דהוי יו"ט לחתנים, הא לגבי כל הקהל אינו יו"ט.

וע' שו"ת חת"ס (או"ח, ק"ע) דהביא מש"כ הר"ן (יב. בדפי הרי"ף) דלפי טעם רש"י במה שאין מוסיפין בחול, שהוא משום שאין להטריח הציבור, א"כ ביו"ט וביו"כ יכולין להוסיף, שהרי אין שייך הטעם של ביטול מלאכה. אבל הביא בשם אחרים טעם אחר דהא דאין מוסיפין הוא משום שאין להשוותם לשבת, ואין מוסיפין בחול כדי שלא להשוותם לר"ח, וכו'. ורק מוסיפין בשבת, דאין קדושה יתירה ממנה, וא"כ יכול להוסיף. ולפי"ז כ' דיש ליישב קו' הט"ז, דס"ל להריצב"א כשי' האחרים, וא"כ כיון דיום זה הוא כיו"ט לדידהו, ממילא יכולין להוסיף להשוותו לעליות של ר"ח.

ז. בר"ח וכו' ואין מוסיפין עליהן

פרש"י, בר"ח ובחזה"מ נמי איכא ביטול מלאכה, דמלאכת דבר האבד מותרת. וכ' הבית יצחק דלכא' דברי רש"י קשים, דהא כל מלאכה מותרת בר"ח, ולא רק דבר האבד. וכ' דאולי יש להגיה דבריו כדברי הר"ן, דכ' דבר"ח אין איסור מלאכה כלל, ובחזה"מ מותר עכ"פ בדבר האבד.

ח. דאמר קרא ואתה פה עמד עמדי

כ' בפסקי רי"ד, דמשום כבוד ציבור עבדינן כמשה (דהיינו, דמשמע דבעצם לא הי' שייך ללמוד ממשה, שהרי משה למד מפי הגבורה, ואולי משום הכי הי' צריך לעמוד, וע"ז תי' דאה"נ, אלא דמשום כבוד הציבור תקנו לעשות כמשה).